

Марија Ненезић

ШТА ОНЕ МОГУ?

(Игор Маројевић: *Београђанке*, Лагуна, Београд, 2014)

Шармер, заводник, авантуриста, бескрупулозни и интелигентни Доналд Дрејпер, маг адвертајзинга, у једној епизоди одличне серије преведене код нас као *Момци са Менхејна* или *Људи са Менхејна*, на парчету хартије забележио је фамозно фројдовско питање: Шта жене желе? Била је то неке врсте тезе на основу које би требало да се покрене *креативни* процес стварања коначног слогана за производ намењен женама у друштву које развија различите еманципаторске врсте односа па и оне, у самом средишту мита о америчком сну. Биле су то чувене шездесете, године глобалног узлета и наде у хуманизам прогреса, време када је свет био место могућности и простор на којем се вреди задржати. Са друге стране, како су то одлично показали *Момци са Менхејна*, тренутак снаге и хуманизма, сенчили су неки други тренуци који су, не само амерички, већ и глобални друштвени и политички систем представили у другом и другачијем светлу. Они ће водити и довести до времена којем смо сада сведоци.

Питање које је Доналд Дрејпер поставио тада, у контексту једног полетнијег временског тренутка, важно је за могући одговор који ћемо добити после читања нове збирке приповедака писца Игора Маројевића, тим пре јер Маројевић такође контекстуализује испричано, смештајући га, сада, у савремени друштвени оквир. Темелј збирке *Београђанке* граде Оне. Та мистериозна створења која остају то и у временима када се чини да су зацртани обрасци мишљења и понашања јасно регулисали и одвојили родне позиције и улоге. Маројевић је писац који сада, после запаженог броја романа, збирки приповедака и есеја, недвосмислено постаје *несмирени дух књижевности*, бунтован на неки начин и вечито незадовољан свим познатим, признатим и расположивим средствима којима се служи књижевна техника и читав један рецепцијски хоризонт од кога умногоме зависи афирмација и вредновање написаног. Зато, уз неке изузетке, Маројевић успешно истражује стварносни терен по коме се креће, по коме се крећемо сви, и средиште његовог интересовања постају појаве скрајнуте, о којима се не говори много или се говори нерадо, а поступак који при том примењује покушај је релаксирања оне малопре поменути стваралачке условљености и рецепцијске ригидности. У *Београђанкама* се послужио, условно речено, формом интервјуа (материјал за већину прича настајао је на основу разговора које је аутор водио), што је резултовало исповедним тоном и синтаксичком и стилском сликом блиској свакодневној, говорној динамици.

Од почетне, „Мушке приче“ у збирци до најбоље у читавом подухвату, „Сиви комплет“, ређају се исповести жена различите старосне доби, смештене, показале се, са разлогом, у амбијент Београда. Оно што одваја Маројевићев покушај и поступак од

многих који тематизују судбину жене, чак и када то чине и жене саме, списатељице, није напор објашњења, анализе, рефлексије, филозофирања и ламентирања над неким ситуацијама и судбинским причама, већ препуштање причи самој. Питање *Шта жене желе?* остаје негде у маглини стартне позиције од које креће путовање слично психотерапијској сеанси. Писац, аутор, сада је у позицији оног ко слуша и преноси испричано. Он је, у случају ових приповедака, можда најближи оном Флоберовом Богу. „Уметник треба да буде“, писао је мајстор приповедања, „у свом делу као Бог у свемиру, невидљив, а свемоћан. Нека се свуда осећа али нека се не види.“

Када се читају Маројевићеве *Београђанке*, стиче се најпре утисак потпуног ауторског одсуства, јер тече једна исповест блиска говорном, често жаргонском слоју језика, а резултат и целина, у ствари, јесу заокружен, смислен став, не одговор на питање шта оне желе, већ презентација оног шта све могу да ураде, када из стања објекта, чином активног, свесног односа према једној датости, мењају редослед догађаја и постају носиоци дешавања, субјекти. Речју, постоји у збирци *Београђанке* један јак слој субверзивног, а заслуга за такав утисак припада управо оном *невидљивом њприсусјиву аутора*. То није одмах очигледно и снага ове збирке лежи управо на тој путањи поступног, полагањог уочавања моћне дистинктивне црте која ову збирку издваја од многих других са сличном тематиком. Не питање *Шта оне желе?* већ *Шта оне моју?* Од тог питања, у ствари, почиње прича, а да читалац тога најпре није свестан. Већ обрнуто.

Прва у збирци, „Мушка прича“, са разлогом носи такав наслов. То је чиста мушка визура у времену растакања једног до сада познатог и признатог концепта родних односа. Прича која читаоца, који има *очекивање*, може прилично да разљути. Зар не може ништа боље? Само то? И то је све? Имамо целата и имамо жртву која, показаће се у „Мушкој причи“, несвесно пристаје на такав концепт у потпуности подржавајући признату релацију моћан/немоћан, заштитник/заштићени. Следећа већ, „Игрица“, тематизоваће проблем насиља међу вршњацима, расне предрасуде, породично насиље и чином једне тинејџерке која има снаге да проговори о нападу и злостављању, отворити врата низу атипичних прича у једно типично време расутости и растакања културних, политичких, економских, социјалних и свих других вредности које чине бит човекове егзистенције. Јунакиња приповетке „Филозофија за сваког“ направиће избор и први пут се супротставити систему оличеном у моћном шефу који може да спроводи мобинг, али му општи систем мишљења омогућује да не мора због тога да сноси одговорност. Саша из приповетке „Последњи Филипсов модел“ остаје верна љубави и привлачности коју осећа према другарици још из времена основне школе. Приче „Унутра“ и „Продавница поклона“ сведоче о животима жена које су већ потпуно овладале техником интроспекције која им омогућује само једно, моћ над властитим животима које воде и коју не предају Другом чак и онда када су *изабрале* да Други постане *део* њиховог живота.

Одлична и без сумње најбоља прича у збирци, коју смо већ имали прилику да читамо у зборнику прича о Андрићу, приређивача Милована Марчетића, а која је сада део *Београђанки*, субверзивни слој дугује активному односу јунакиње према списатељском послу и несумњивом Андрићевом ауторитету који подразумева аналитичко

преиспитивање и моћи писања и самог Андрића. То место нас одводи до још једног важног и јаког слоја Маројевићевих приповедака. До свести о окружењу које влада јунацима ових прича све до момента док они не почну да овладавају њим. Маројевићеве јунакиње нису безнадежно заглаване у властиту нутрину чак и онда када, попут жене у причи „Унутра“, изабери да живот проведу затворене међу зидовима властитог стана, у сигурном заклону од света. Оно што мотивише такву њихову одлуку јесте управо *свољашње* стање ствари, читав један сплет збивања који чини управо нашу, актуелну стварност. Заклоњене од тог и таквог света, оне ипак знају да је његово постојање и једина извесност. Постоји без сумње, такав какав је. „Нет ме је одвајао од спољног света али ме је у исто време испуњавао чежњом за њим“, читамо у причи „Унутра“. Ту Игор Маројевић остаје доследан не дидактички ангажованом односу према чину писања и стварности, већ активном, критичком сагледавању односа узрока и последице, где узрок ствари никад не лежи само у индивидуалној перцепцији, већ се добар део спољашњих збивања одражава на унутарње биће човека.

Готово да свака од јунакиња *Београђанки* мотивацију за активни чин има у неком сегменту друштвеног окружења, било да је у питању Београд са свим пратећим елементима драме зване бомбардовање, санкције, транзиција, мобинг, родна неравноправност или нека светска метропола у коју се неке јунакиње својевољно селе. Тада постају имигранти и слика света се нужно усложњава, а извесна компарација између тамо и овде комплетира и карактер учесника у борби за право на индивидуални гест. А скоро да нема геста у радњама Маројевићевих прича који није индивидуалистички чин одбране властите личности пред светом. Када та личност тежи да задржи право на одлуку и избор. Овде су то жене, све до једне, било да су тинејџерке, младе или средовечне. Тај свет и данас, у првим деценијама двадесет првог века поставља исто питање које је поставио Доналд Дрејпер у једној епизоди чувене серије о сазревању света који, показало се, не може да се похвали баш зрелим чином одговорности којим штити човеково право на живот. Тај свет се и данас пита *шиа жене желе*. Збирку прича *Београђанке*, причу о стварности у којој налазимо много тога што су *Људи са Менхетна* антиципирани, без обзира на то што се тада чинило да је свет много наивнији и безазленији, можемо читати у контексту другачијег питања – *Шиа жене моју?* Ако занемаримо очајну насловну страну ове одличне збирке и поведемо се за истином да се књизи не суди по корицама, отворимо је и прочитамо, одговор на постављено питање биће јасан. Могу много.